Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (femte avdelningen)

den 8 juni 2017*

[Text rättad genom beslut av den 12 juni 2017]

[Text rättad genom beslut av den 14 september 2017]

”Begäran om förhandsavgörande – Civilrättsligt samarbete – Domstols behörighet och erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar – Internationella bortföranden av barn – Haagkonventionen av den 25 oktober 1980 – Förordning (EG) nr 2201/2003 – Artikel 11 – Begäran om återlämnande – Begreppet ’hemvist’ för ett spädbarn – Barn som i enlighet med föräldrarnas vilja har fötts i annan medlemsstat än den där föräldrarna har hemvist – Barnet har under sina första levnadsmånader utan avbrott bott i födelsemedlemsstaten – Modern har beslutat att inte återvända till den medlemsstat där föräldrarna hade hemvist”

I mål C-111/17 PPU,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Monomeles Protodikeio Athinon (Atens förstainstansrätt med ensamdomare, Grekland) genom beslut av den 28 februari 2017, som inkom till domstolen den 7 mars 2017, i målet

OL

mot

PQ,

meddelar

DOMSTOLEN (femte avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden J.L. da Cruz Vilaça (referent) samt domarna M. Berger, A. Borg Barthet, E. Levits och F. Biltgen,

generaladvokat: N. Wahl,

justitiesekreterare: justitiesekreterare: förste handläggaren L. Hewlett,

med beaktande av den hänskjutande domstolens begäran av den 28 februari 2017, som inkom till domstolen den 7 mars 2017, att handlägga begäran om förhandsavgörande enligt förfarandet för brådskande mål enligt artikel 107 i domstolens rättegångsregler,

med beaktande av första avdelningens beslut av den 16 mars 2017 att bifalla ansökan,

* Rättegångsspråk: grekiska.

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 4 maj 2017,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

– OL, genom C. Athanasopoulos och A. Alexopoulou, dikigoroi,

– PQ, genom S. Sfakianaki, dikigoros,

– Greklands regering, genom T. Papadopoulou, G. Papadaki och A. Magrippi, samtliga i egenskap av ombud,

– [i rättad lydelse enligt beslut av den 14 september 2017] Förenade kungarikets regering, genom M.S. Brandon, i egenskap av ombud, biträdd av M. E. Devereux, QC,

– Europeiska kommissionen, genom M. Konstantinidis, M. Wilderspin och A. Katsimerou, samtliga i egenskap av ombud,

och efter att den 16 maj 2017 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artikel 11.1 i rådets förordning (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000 (EGT L 338, 2003, s. 1).

2 Begäran har framställts i ett mål mellan OL och PQ angående en av OL framställd begäran om att parets barn, som befinner sig i Grekland där det föddes och bor med sin mor, ska återlämnas till Italien där paret hade hemvist innan barnet föddes.

Tillämpliga bestämmelser

Internationell rätt

3 Konventionen om de civila aspekterna på internationella bortföranden av barn ingicks i Haag den 25 oktober 1980 (nedan kallad 1980 års Haagkonvention). Som framgår av ingressen till konventionen har denna bland annat till syfte att skydda barn på internationell nivå mot de skadliga effekterna av ett olovligt bortförande eller kvarhållande av dem och att fastställa förfaranden i syfte att säkerställa ett snabbt återförande av dem till den stat i vilken de har sitt hemvist. Konventionen har ratificerats av samtliga medlemsstater i Europeiska unionen.

4 I artikel 1 i 1980 års Haagkonvention föreskrivs följande:

”Ändamålet med denna konvention är:

a) att säkerställa ett snabbt återförande av barn som olovligen har förts ut till eller kvarhållits i en fördragsslutande stat, och

b) att tillförsäkra att rätten i en fördragsslutande stat till vårdnad och umgänge verksamt respekteras i andra fördragsslutande stater.”

5 I artikel 3 i konventionen föreskrivs följande:

”Ett bortförande eller ett kvarhållande av ett barn är att anse som olovligt om

a) det strider mot en rätt till vårdnad som har anförtrotts en person, en institution eller något annat organ, antingen gemensamt eller för sig, enligt lagen i den stat där barnet hade sitt hemvist omedelbart före bortförandet eller kvarhållandet, och

b) denna rätt verkligen utövades, antingen gemensamt eller för sig, vid den tidpunkt då barnet fördes bort eller hölls kvar eller skulle ha utövats om inte bortförandet eller kvarhållandet hade ägt rum.

Rätten till vårdnad enligt a kan i första hand uppkomma på grund av lag eller genom ett judiciellt eller administrativt avgörande men även genom en överenskommelse som har rättslig verkan enligt lagen i den ifrågavarande staten.”

6 I artikel 5 a i konventionen anges att begreppet ”vårdnad” i konventionens mening omfattar rättigheter som hänför sig till vården av barnets person och särskilt rätten att bestämma var barnet ska bo.

7 I artikel 8 i konventionen föreskrivs följande:

”Varje person, institution eller annat organ som påstår att ett barn har förts bort eller kvarhållits i strid mot en vårdnadsrätt kan antingen hos centralmyndigheten i den stat där barnet har sitt hemvist eller hos centralmyndigheten i någon annan fördragsslutande stat ansöka om biträde med att säkerställa att barnet återlämnas.

…”

8 I artikel 11 första stycket i 1980 års Haagkonvention föreskrivs att de judiciella eller administrativa myndigheterna i de fördragsslutande staterna ska iaktta en snabb handläggning för att få barnet återlämnat.

Unionsrätt

9 I skälen 12 och 17 i förordning nr 2201/2003 anges följande:

”(12) De behörighetsregler som fastställs i denna förordning i fråga om föräldraansvar är utformade med hänsyn till barnets bästa, särskilt kriteriet om närhet. Det innebär att behörigheten i första hand skall ligga hos domstolarna i den medlemsstat där barnet har hemvist, med undantag av vissa fall då barnets vistelseort ändras eller efter en överenskommelse mellan de personer som har föräldraansvar.

…

(17) Vid olovligt bortförande eller kvarhållande av ett barn bör barnet omedelbart återföras, och i det syftet bör [1980 års Haagkonvention] fortsätta att tillämpas, med de kompletteringar som följer av bestämmelserna i denna förordning, särskilt artikel 11. …”

10 Artikel 2 i förordningen innehåller följande definitioner:

”…

7. *föräldraansvar*: alla rättigheter och skyldigheter som en fysisk eller juridisk person har tillerkänts genom en dom, på grund av lag eller genom en överenskommelse med rättslig verkan, med avseende på ett barn eller dess egendom. Föräldraansvar omfattar bland annat vårdnad och umgänge.

8. *person med föräldraansvar*: varje person som har föräldraansvar för ett barn.

9. *vårdnad*: de rättigheter och skyldigheter som hänför sig till omvårdnaden om barnets person, särskilt rätten att bestämma var barnet skall bo.

…

11. *olovligt bortförande eller kvarhållande av barn*: ett bortförande eller ett kvarhållande av ett barn
   a) som strider mot den vårdnad som har anförtrotts en person genom dom, på grund av lag eller genom en överenskommelse med rättslig verkan enligt lagen i den medlemsstat där barnet hade hemvist omedelbart före bortförandet eller kvarhållandet,

      och
   b) under förutsättning att denna vårdnad verkligen utövades, antingen gemensamt eller för sig, vid den tidpunkt då barnet fördes bort eller hölls kvar eller skulle ha utövats om inte bortförandet eller kvarhållandet hade ägt rum. Vårdnaden skall anses utövas gemensamt när en av personerna med föräldraansvar, enligt en dom eller på grund av lag, inte får besluta var barnet skall bo utan medgivande från en annan person med föräldraansvar.”

11 I artikel 8 i förordningen, med rubriken ”Allmän behörighet”, föreskrivs följande:

”1. Domstolarna i en medlemsstat skall vara behöriga i mål om föräldraansvar för ett barn som har hemvist i den medlemsstaten vid den tidpunkt då talan väcks.

2. Punkt 1 skall tillämpas med förbehåll för artiklarna 9, 10 och 12.”

12 I artikel 10 i förordning nr 2201/2003, med rubriken ”Domstols behörighet vid fall av bortförande av barn”, föreskrivs följande:

”Vid fall av olovligt bortförande eller kvarhållande av ett barn skall domstolarna i den medlemsstat där barnet hade hemvist omedelbart före det olovliga bortförandet eller kvarhållandet behålla sin behörighet tills barnet har fått hemvist i en annan medlemsstat, och

a) varje person, institution eller annat organ som har vårdnad om barnet har godtagit bortförandet eller kvarhållandet,

   eller

b) barnet har varit bosatt i denna andra medlemsstat i minst ett år efter det att den person, den institution eller det organ av annat slag som har vårdnad om barnet har fått eller borde ha fått kännedom om var barnet befinner sig och barnet har funnit sig till rätta i sin nya miljö och något av följande villkor uppfylls:
   i) Ingen begäran om återlämnande har lämnats in till de behöriga myndigheterna i den medlemsstat dit barnet har bortförts eller där barnet kvarhålls inom ett år efter det att den som har vårdnad om barnet har fått eller borde ha fått kännedom om var barnet befinner sig.
   ii) En begäran om återlämnande som lämnats in av den som har vårdnad om barnet har återkallats, och ingen ny begäran har lämnats in inom den tidsfrist som avses i led i.
   iii) Ett ärende vid domstolen i den medlemsstat där barnet hade hemvist omedelbart före det olovliga bortförandet eller kvarhållandet har avslutats i enlighet med artikel 11.7.

iv) En dom i vårdnadsfrågan som inte medför att barnet skall återlämnas har meddelats av domstol i den medlemsstat där barnet hade hemvist omedelbart före det olovliga bortförandet eller kvarhållandet.”

13 I artikel 11 i förordningen, med rubriken ”Återlämnande av barn”, föreskrivs följande:

”1. Om en person, en institution eller ett organ som har vårdnad om barnet ansöker hos de behöriga myndigheterna i en medlemsstat om att de skall meddela ett beslut på grundval av [1980 års Haagkonvention] i syfte att utverka återlämnande av ett barn som olovligt bortförts eller kvarhållits i en annan medlemsstat än den medlemsstat där barnet hade hemvist omedelbart före det olovliga bortförandet eller kvarhållandet, skall punkterna 2–8 tillämpas.

…

3. En domstol som erhållit en ansökan om återlämnande av ett barn enligt punkt 1 skall skyndsamt handlägga ansökningen enligt de snabbaste förfaranden som får tillämpas enligt den nationella lagstiftningen.

Utan att det påverkar tillämpningen av första stycket skall domstolen, såvida detta inte på grund av exceptionella omständigheter är omöjligt, meddela sitt beslut inom sex veckor efter det att den erhållit ansökningen.

…”

Grekisk rätt

14 Av de upplysningar som lämnats i beslutet om hänskjutande framgår att i Grekland ska en begäran om återlämnande, i den mening som avses i 1980 års Haagkonvention, framställas till Monomeles Protodikeio (förstainstansrätt med ensamdomare) i den ort där det berörda barnet befinner sig efter bortförandet eller i den ort där den som fört bort barnet har hemvist. En sådan begäran kan framställas antingen av justitieministeriet – som i Grekland utgör centralmyndighet med ansvar för framställningar av begäran om återlämnande – eller direkt av den person, den myndighet eller det organ som har vårdnadsrätt om barnet. En begäran om återlämnande handläggs genom ett interimistiskt förfarande, men den domstol som prövar begäran avgör målet om återlämnande av barnet slutligt genom sitt avgörande.

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågan

15 Av beslutet om hänskjutande samt av de skriftliga och muntliga yttranden som avgetts i målet vid EU-domstolen framgår följande. OL, som är italiensk medborgare, och PQ, som är grekisk medborgare, gifte sig den 1 december 2013 i Italien, där paret därefter bosatte sig, närmare bestämt i kommunen Sassoferrato.

16 När PQ var gravid i åttonde månaden kom makarna överens om att PQ skulle föda barnet i Aten (Grekland), där hon skulle kunna få hjälp av sin fars familj, och att PQ sedan skulle återvända till makarnas gemensamma hem i Italien med barnet.

17 Makarna reste således till Aten, där PQ den 3 februari 2016 födde en dotter, som sedan dess bor där med sin mor. Efter barnets födelse återvände OL till Italien. Enligt OL samtyckte han till att PQ bodde i Grekland med parets barn fram till maj 2016 då han förväntade sig att hans hustru och barn skulle återvända till Italien. I juni 2016 bestämde sig PQ dock för att stanna i Grekland med barnet, vilket var ett ensidigt beslut från hennes sida.

18 Enligt PQ hade makarna inte fastställt något exakt datum för hennes återresa med barnet till Italien. PQ har särskilt uppgett att OL besökte henne och barnet i Grekland i maj 2016 och därefter i juni 2016. De hade dessutom kommit överens om att tillbringa hela sommarsemestern i Grekland.

19 Den 20 juli 2016 gav OL in en ansökan om äktenskapsskillnad till Tribunale ordinario di Ancona (Domstolen i Ancona, Italien) och ansökte samtidigt om ensam vårdnad om sin dotter. Han yrkade även att rätten skulle besluta om umgängesrätt för modern. Slutligen yrkade OL att rätten skulle besluta att barnet skulle återlämnas till Italien och att han skulle beviljas underhållsbidrag för barnet. Tribunale ordinario di Ancona (Domstolen i Ancona) slog i beslut av den 7 november 2016 fast att det saknades anledning att pröva ansökningar avseende föräldraansvar för barnet, eftersom barnet sedan födseln varit bosatt och fortfarande var bosatt i en annan medlemsstat än Italien. OL överklagade detta beslut till Corte di appello di Ancona (Appellationsdomstolen i Ancona), som fastställde det genom avgörande av den 20 januari 2017. Genom beslut av den 23 januari 2017 avvisade Tribunale ordinario di Ancona (Domstolen i Ancona) även yrkandet om underhållsbidrag av ovan angivna skäl, det vill säga att barnets hemvist inte var beläget i Italien. Den 23 februari 2017 meddelade denna domstol äktenskapsskillnad mellan OL och PQ, dock utan att pröva frågan om föräldraansvar för barnet.

20 Parallellt med förfarandet vid de italienska domstolarna vände sig OL den 20 oktober 2016, till den hänskjutande domstolen, Monomeles Protodikeio Athinon (Atens förstainstansrätt med ensamdomare, Grekland) med en begäran om återlämnande av barnet.

21 Den hänskjutande domstolen har i det avseendet anfört följande i begäran om förhandsavgörande. Även om det står klart att barnet inte har ”bortförts”, i den mening som avses i artikel 11.1 i förordning nr 2201/2003 eller i artikel 3 i 1980 års Haagkonvention, från en medlemsstat till en annan, har barnet emellertid olovligen kvarhållits av sin mor i Grekland, utan att fadern har samtyckt till att barnets hemvist fastställs till den staten, trots att föräldrarna har gemensamt föräldraansvar för barnet.

22 Situationer där ett barn föds på en plats som inte har någon anknytning till föräldrarnas hemvist – till exempel av oförutsedda skäl eller på grund av force majeure, såsom att barnet föds när föräldrarna är på resa i utlandet – och därefter olovligen bortförs eller kvarhålls av en av föräldrarna medför att föräldrarnas rättigheter kränks på ett uppenbart sätt och att barnet rent faktiskt avlägsnas från den plats där han eller hon normalt skulle ha haft hemvist. Sådana situationer bör därför, av nyss nämnda skäl, omfattas av förfarandet för återlämnande enligt 1980 års Haagkonvention och förordning nr 2201/2003.

23 Barnets fysiska närvaro på en viss plats bör således inte vara en nödvändig förutsättning för att fastställa barnets ”hemvist”, i den mening som avses i artikel 11 i förordning nr 2201/2003, till den platsen. Vad särskilt beträffar nyfödda barn och spädbarn förlorar nämligen de faktorer som normalt gör det möjligt att fastställa hemvist sin betydelse på grund av att så små barn är helt beroende av de personer som har vårdnaden om dem. EU-domstolen har dessutom själv funnit att villkoret om barnets fysiska närvaro är av mindre betydelse när det gäller spädbarn. I domen av den 22 december 2010, Mercredi (C-497/10 PPU, EU:C:2010:829), slog domstolen fast att det är tillräckligt – tillsammans med andra omständigheter – att ett spädbarn har vistats några dagar på en viss plats för att barnets hemvist ska kunna fastställas till den platsen.

24 Vid fastställandet av ett nyfött barns eller ett spädbarns hemvist bör man snarare i första hand beakta den gemensamma viljan hos dem som har föräldraansvaret. Denna vilja skulle kunna utläsas av de förberedelser som föräldrarna har gjort för att ta emot barnet, som till exempel att anmäla barnets födelse till folkbokföringsmyndigheten på den ort där de har hemvist, inköp av kläder eller möbler till barnet, att inreda ett rum till barnet eller att hyra ett större hus.

25 Mot denna bakgrund beslutade Monomeles Protodikeio Athinon (Atens förstainstansrätt med ensamdomare) att vilandeförklara målet och att ställa följande fråga till domstolen:

”Hur ska begreppet ’hemvist’ i artikel 11.1 i [förordning nr 2201/2003] tolkas i ett fall där ett spädbarn som, av oförutsebara skäl eller på grund av force majeure, har fötts på en annan plats än den som barnets föräldrar, vilka har gemensamt föräldraansvar för barnet, hade planerat skulle utgöra barnets hemvist, och som därefter olovligen har kvarhållits av en av föräldrarna i den stat där det föddes eller som har förts till en tredje stat? Närmare bestämt, är fysisk närvaro alltid en nödvändig och uppenbar förutsättning för att en persons och, särskilt, ett nyfött barns hemvist ska kunna fastställas?”

Ansökan om att begäran om förhandsavgörande ska handläggas enligt förfarandet för brådskande mål

26 Den hänskjutande domstolen ansökte om att begäran om förhandsavgörande skulle handläggas enligt det förfarande för brådskande mål om förhandsavgörande som föreskrivs i artikel 107 i domstolens rättegångsregler.

27 Den angav som skäl för sin ansökan att det nationella målet rör ett knappt ett år gammalt barn, som har varit borta från sin far i mer än nio månader utan att han har haft möjlighet att kommunicera med sitt barn. Enligt den hänskjutande domstolen kan detta leda till att barnets framtida relation med fadern allvarligt skadas om den nuvarande situationen fortsätter.

28 I det avseendet kan det för det första konstateras att begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av förordning nr 2201/2003, som antogs på grundval av bland annat artikel 61 c EG, nu artikel 67 FEUF, som ingår i avdelning V i tredje delen av EUF-fördraget om ett område med frihet, säkerhet och rättvisa. Det är följaktligen fråga om en begäran som kan bli föremål för handläggning enligt förfarandet om brådskande mål om förhandsavgörande.

29 För det andra framgår det av beslutet om hänskjutande att det berörda barnet skildes från sin far när det i utvecklingshänseende befann sig i en känslig ålder och att barnets framtida relation med fadern kan komma att skadas allvarligt om den nuvarande situationen fortsätter.

30 Mot denna bakgrund beslutade EU-domstolens femte avdelning, den 16 mars 2017, på förslag av referenten och efter att ha hört generaladvokaten, att bifalla den hänskjutande domstolens ansökan om att begäran om förhandsavgörande ska handläggas enligt förfarandet för brådskande mål.

Prövning av tolkningsfrågan

31 Domstolen konstaterar inledningsvis att de faktiska omständigheterna i det nationella målet delvis skiljer sig från dem som tolkningsfrågan bygger på.

32 Det framgår nämligen av beslutet om hänskjutande att OL:s och PQ:s barn inte föddes i Grekland ”av oförutsebara skäl eller på grund av force majeure”, utan i enlighet med föräldrarnas gemensamma vilja, för att PQ skulle kunna få hjälp av sin fars familj före förlossningen och under de första månaderna av barnets liv. Det står även klart att barnet därefter inte ”fördes till en tredje stat”. Härtill kommer att även om den hänskjutande domstolen i sin fråga talar både om ett ”nyfött barn” och om ett ”spädbarn”, gäller det nationella målet ett spädbarn. Omedelbart efter det påstådda kvarhållandet, det vill säga i juni 2016, var OL:s och PQ:s barn nämligen redan fem månader gammalt.

33 Enligt fast rättspraxis ankommer det inte på domstolen att lämna rådgivande yttranden i allmänna eller hypotetiska frågor (dom av den 16 juli 1992 Meilicke, C-83/91, EU:C:1992:332, punkt 25, och beslut av den 11 januari 2017, Boudjellal, C-508/16, ej publicerat, EU:C:2017:6, punkt 32).

34 Enligt det förfarande för samarbete mellan nationella domstolar och EU-domstolen som införts genom artikel 267 FEUF ankommer det likväl på EU-domstolen att ge den nationella domstolen ett användbart svar, som gör det möjligt för den domstolen att avgöra det mål som den ska pröva. I detta syfte kan EU-domstolen behöva omformulera de frågor som hänskjutits (se, bland annat, dom av den 13 oktober 2016, M. och S., C-303/15, EU:C:2016:771, punkt 16 och där angiven rättspraxis).

35 Tolkningsfrågan ska således förstås på så sätt att den hänskjutande domstolen vill få klarhet i hur begreppet ”hemvist”, i den mening som avses i artikel 11.1 i förordning nr 2201/2003, ska tolkas, för att den ska kunna avgöra huruvida det är fråga om ett ”olovligt kvarhållande” i en situation som den i det nationella målet, i vilken ett barn – i enlighet med föräldrarnas gemensamma vilja – har fötts och vistats utan avbrott med sin mor i flera månader i en annan medlemsstat än den där föräldrarna hade hemvist före barnets födelse. I det sammanhanget vill den hänskjutande domstolen få klarhet i huruvida det i en sådan situation ska anses förhålla sig så, att föräldrarnas ursprungliga avsikt att modern skulle återvända med barnet till den sistnämnda medlemsstaten är en avgörande faktor för att anse att barnet har ”hemvist” – i den mening som avses i förordning nr 2201/2003 – i den medlemsstaten, oberoende av om barnet aldrig har varit fysiskt närvarande där.

36 Domstolen gör i det avseendet följande bedömning. Enligt definitionen av begreppet ”olovligt bortförande eller kvarhållande av barn” i artikel 2.11 i förordningen, som är mycket lik formuleringen i artikel 3 i 1980 års Haagkonvention, avser detta begrepp ett bortförande eller ett kvarhållande av barn som har skett i strid med den vårdnad som har anförtrotts en person genom dom, på grund av lag eller genom en överenskommelse med rättslig verkan enligt lagen i ”den medlemsstat där barnet hade hemvist omedelbart före bortförandet eller kvarhållandet”.

37 I artikel 11.1 i förordning nr 2201/2003 föreskrivs vidare att bestämmelserna i denna artikel är tillämpliga om den som har vårdnad om barnet ansöker hos de behöriga myndigheterna i en medlemsstat om att de ska meddela ett beslut på grundval av 1980 års Haagkonvention i syfte att utverka återlämnande av ett barn som olovligen bortförts eller kvarhållits i ”en annan medlemsstat än den medlemsstat där barnet hade hemvist omedelbart före det olovliga bortförandet eller kvarhållandet”.

38 Det framgår av dessa bestämmelser att begreppet ”hemvist” är av central betydelse vid bedömningen av huruvida det finns stöd för en ansökan om återlämnande. En sådan ansökan kan nämligen endast bifallas om barnet omedelbart före det påstådda olovliga bortförandet eller kvarhållandet hade hemvist i den medlemsstat till vilken återlämnade begärs.

39 När det gäller vad som avses med begreppet barnets ”hemvist”, erinrar domstolen om att förordning nr 2201/2003, i likhet med 1980 års Haagkonvention, inte innehåller någon definition av detta begrepp. De artiklar i förordningen i vilka begreppet nämns innehåller inte heller någon uttrycklig hänvisning till medlemsstaternas rättsordningar för att definiera begreppets innebörd och räckvidd.

40 Domstolen har således vid upprepade tillfällen slagit fast att det är fråga om ett självständigt unionsrättsligt begrepp som ska tolkas mot bakgrund av det sammanhang i vilket de bestämmelser som hänvisar till begreppet förekommer och mot bakgrund av målen med förordning nr 2201/2003, bland annat det mål som framgår av skäl 12 i förordningen, där det anges att de behörighetsregler som fastställs i förordningen är utformade med hänsyn till barnets bästa och, i synnerhet, till närhetskriteriet (se dom av den 2 april 2009, A, C-523/07, EU:C:2009:225, punkterna 34 och 35, och dom av den 22 december 2010, Mercredi, C-497/10 PPU, EU:C:2010:829, punkterna 44–46).

41 Vidare följer det av domstolens praxis att begreppet ”hemvist” ska ha en enhetlig innebörd i förordning nr 2201/2003. Detta innebär att tolkningen av detta begrepp i samband med artiklarna 8 och 10 i förordningen, som avser domstols internationella behörighet i mål om föräldraansvar, kan överföras till artikel 11.1 i förordningen (se, för ett liknande resonemang, dom av den 9 oktober 2014, C, C-376/14 PPU, EU:C:2014:2268, punkt 54).

42 Enligt domstolens praxis gäller även att begreppet hemvist motsvarar den plats som avspeglar att barnet i viss utsträckning är integrerat i socialt hänseende och familjehänseende. Denna plats ska fastställas av de nationella domstolarna mot bakgrund av samtliga faktiska omständigheter i det enskilda fallet (dom av den 2 april 2009, A, C-523/07, EU:C:2009:225, punkterna 42 och 44, och dom av den 22 december 2010, Mercredi, C-497/10 PPU, EU:C:2010:829, punkt 47).

43 Domstolen har funnit att det vid fastställandet av ett barns hemvist inte enbart ska tas hänsyn till barnets fysiska närvaro i en medlemsstat, utan även till andra omständigheter som kan visa att denna närvaro på intet sätt är tillfällig eller sporadisk och att barnets hemvist avspeglar att barnet i viss utsträckning är integrerat i socialt hänseende och familjehänseende (dom av den 2 april 2009, A, C-523/07, EU:C:2009:225, punkt 38).

44 Bland dessa omständigheter ingår vistelsens varaktighet och regelbundenhet, villkoren för och skälen till vistelsen i en medlemsstat samt barnets nationalitet (se, för ett liknande resonemang, dom av den 2 april 2009, A, C-523/07, EU:C:2009:225, punkt 39). Vilka omständigheter som är relevanta varierar dessutom beroende på det berörda barnets ålder (dom av den 22 december 2010, Mercredi, C-497/10 PPU, EU:C:2010:829, punkt 53).

45 När det berörda barnet är ett spädbarn, har domstolen slagit fast att barnets miljö i allt väsentligt utgörs av familjemiljön, vilken bestäms av den person eller de personer som barnet bor tillsammans med och som rent faktiskt tar hand om barnet och sörjer för dess omvårdnad samt att barnet med nödvändighet delar den personens eller de personernas sociala miljö och familjemiljö. Detta innebär att när ett spädbarn – som i det nationella målet – rent faktiskt tas om hand av sin mor, i en annan medlemsstat än den där fadern har hemvist, ska det tas hänsyn till bland annat dels vistelsens varaktighet och regelbundenhet, villkoren för och skälen till vistelsen i den förstnämnda medlemsstaten, dels moderns geografiska ursprung och familjeursprung samt moderns och barnets familjerelationer och sociala relationer i den medlemsstaten (se dom av den 22 december 2010, Mercredi, C-497/10 PPU, EU:C:2010:829, punkterna 54–56).

46 Föräldrarnas avsikt att bosätta sig med barnet i en medlemsstat kan enligt domstolen också beaktas, om den har kommit till uttryck i vissa konkreta åtgärder, såsom att förvärva eller hyra en bostad i den mottagande medlemsstaten (se, för ett liknande resonemang, dom av den 2 april 2009, A, C-523/07, EU:C:2009:225, punkt 40).

47 [I rättad lydelse enligt beslut av den 12 juni 2017] Enligt domstolens praxis kan således föräldrarnas avsikt i princip inte anses vara avgörande i sig vid fastställandet av ett barns hemvist, i den mening som avses i förordning nr 2201/2003, utan den utgör ett ”indicium” som är ägnat att komplettera en rad andra samstämmiga uppgifter.

48 Vilken betydelse som föräldrarnas avsikt ska tillmätas vid fastställandet av ett barns hemvist beror visserligen på de specifika omständigheterna i varje enskilt fall (se, för ett liknande resonemang, dom av den 22 december 2010, Mercredi, C-497/10 PPU, EU:C:2010:829, punkterna 50 och 51).

49 Det ska dock erinras om att – såsom angetts i punkt 32 ovan – det i det nationella målet förhåller sig så, att barnet föddes i en viss medlemsstat i enlighet med föräldrarnas gemensamma vilja och att barnet omedelbart före det påstådda olovliga kvarhållandet hade bott i den medlemsstaten i fem månader i följd med sin mor, i morfaderns familj, utan att någonsin lämna nämnda medlemsstat.

50 Vid sådana förhållanden finner domstolen att ett tillvägagångssätt som innebär att föräldrarnas ursprungliga avsikt att modern skulle återvända med barnet till en andra medlemsstat – i vilken föräldrarna hade hemvist före barnets födelse – anses vara av avgörande betydelse och varigenom det i praktiken skapas en abstrakt huvudregel om att ett spädbarns hemvist automatiskt är lika med föräldrarnas hemvist, skulle överskrida gränserna för begreppet ”hemvist”, i den mening som avses i

förordning nr 2201/2003, och strida mot systematiken och effektiviteten i samt syftet med förfarandet för återlämnande. Barnets bästa påkallar inte en sådan tolkning som den som föreslagits av den hänskjutande domstolen.

51 För det första ska det erinras om att begreppet ”hemvist”, i den mening som avses i förordning nr 2201/2003, i allt väsentligt återspeglar ett faktiskt förhållande. Det skulle därmed vara svårförenligt med detta begrepp att anse att föräldrarnas ursprungliga avsikt att barnet ska bo på en viss plats har företräde framför det förhållandet att barnet sedan födseln utan avbrott har bott i en annan stat.

52 För det andra kan det mot bakgrund av systematiken i 1980 års Haagkonvention och i artikel 11.1 i förordning nr 2201/2003 konstateras att argumentet att föräldrarna har gemensam vårdnad om barnet och att modern därmed inte hade rätt att ensam bestämma var barnet skulle bo inte kan anses vara avgörande för att fastställa barnets ”hemvist”, i den mening som avses i förordningen.

53 I enlighet med definitionen av ”olovligt bortförande eller kvarhållande av ett barn” i artikel 2.11 i förordning nr 2201/2003 och artikel 3 i 1980 års Haagkonvention (se punkt 36 ovan), ska frågan huruvida ett bortförande eller ett kvarhållande är lagenligt eller inte bedömas utifrån vilken vårdnadsrätt föräldrarna har enligt rättsordningen i den medlemsstat där barnet hade hemvist före bortförandet eller kvarhållandet. Vid bedömningen av en begäran om återlämnande ska således barnets hemvist fastställas innan det prövas huruvida någon av föräldrarnas vårdnadsrätt eventuellt har åsidosatts.

54 Härav följer att frågan huruvida den vårdnadshavande fadern lämnat sitt samtycke eller inte till att barnet bosätter sig på en plats inte kan anses vara av avgörande betydelse vid fastställandet av barnets ”hemvist”, i den mening som avses i förordning nr 2201/2003. Detta överensstämmer för övrigt med tanken att nämnda begrepp i allt väsentligt återspeglar ett faktiskt förhållande.

55 Denna tolkning finner dessutom stöd i artikel 10 i förordning nr 2201/2003, som avser just det fallet att barnet får ett nytt hemvist efter ett olovligt bortförande eller kvarhållande.

56 För det tredje skulle det i ett mål som det nu aktuella nationella målet strida mot effektiviteten i förfarandet för återlämnande och mot rättssäkerheten att anse att föräldrarnas ursprungliga avsikt är en avgörande faktor för att fastställa barnets hemvist.

57 I det avseendet erinrar domstolen om att ett förfarande för återlämnande är ett påskyndat förfarande. Som framgår av ingressen till 1980 års Haagkonvention och skäl 17 i förordning nr 2201/2003 syftar förfarandet nämligen till att säkerställa ett snabbt återlämnande av barnet. Unionslagstiftaren har för övrigt konkretiserat detta krav i artikel 11.3 i förordning nr 2201/2003, genom att föreskriva en skyldighet för domstolar som handlägger en begäran om återlämnande att meddela sitt avgörande senast sex veckor från det att begäran gavs in, såvida detta inte på grund av exceptionella omständigheter är omöjligt.

58 En begäran om återlämnande ska således grundas på uppgifter som snabbt kan kontrolleras och som så långt det är möjligt är entydiga. I ett mål som det nu aktuella nationella målet kan det dock vara svårt eller till och med omöjligt att bortom allt rimligt tvivel fastställa bland annat vid vilken tidpunkt som föräldrarna ursprungligen hade tänkt att modern skulle återvända till den medlemsstat där de hade hemvist, och huruvida moderns beslut att stanna kvar i den medlemsstat där barnet föddes är orsaken till eller tvärtom konsekvensen av den ansökan om äktenskapsskillnad som fadern gav in till en domstol i den förstnämnda medlemsstaten.

59 Att i ett sådant sammanhang tolka begreppet barnets ”hemvist”, i den mening som avses i förordning nr 2201/2003, på så sätt att föräldrarnas ursprungliga avsikt vad beträffar den plats som ”borde vara” barnets hemvist är den avgörande faktorn för att fastställa densamma, skulle således kunna medföra att de nationella domstolarna blev tvungna att antingen inhämta omfattande bevisning och vittnesmål

för att med säkerhet kunna fastställa nämnda avsikt, vilket skulle vara svårförenligt med ett påskyndat återlämnandeförfarande, eller att meddela avgörande utan att ha tillgång till alla relevanta uppgifter, vilket skulle leda till rättsosäkerhet.

60 För det fjärde skulle det i ett mål som det nu aktuella nationella målet strida mot syftet med förfarandet för återlämnande att tolka begreppet ”hemvist” på det sätt som den hänskjutande domstolen har föreslagit.

61 Det framgår nämligen av den förklarande rapporten till 1980 års Haagkonvention att ett av målen med konventionen och, i förlängningen, med artikel 11 i förordning nr 2201/2003 är att återställa *status quo ante*, det vill säga den situation som rådde före det olovliga bortförandet eller kvarhållandet av barnet. Återlämnandeförfarandet syftar således till att återföra barnet till den miljö som är mest bekant för barnet och därigenom återställa kontinuiteten i barnets levnads- och utvecklingsvillkor.

62 I en situation som den i det nationella målet gäller dock, i enlighet med nyss nämnda syfte, att det förhållandet att en av föräldrarna påstås ha agerat rättsstridigt inte i sig kan anses utgöra grund för att bifalla en ansökan om återlämnande och att barnet ska förflyttas från födelsemedlemsstaten, där barnet stadigvarande och utan avbrott har bott sedan födseln, till en för barnet obekant medlemsstat.

63 Förfarandet för återlämnande enligt 1980 års Haagkonvention och förordning nr 2201/2003 syftar visserligen även till att säkerställa att ingen av föräldrarna kan stärka sin position vad gäller vårdnaden om barnet genom att kringgå – genom otillbörligt agerande – den behörighet som tillkommer de domstolar som, i enlighet med de bestämmelser som anges bland annat i förordningen, i princip ska pröva frågor om föräldraansvar för barnet (se, för ett liknande resonemang, dom av den 23 december 2009, Detiček, C-403/09 PPU, EU:C:2009: 810, punkt 49, och dom av den 9 oktober 2014, C, C-376/14 PPU, EU:C:2014: 2268, punkt 67).

64 I det avseendet ska det dock påpekas att det vad beträffar det nationella målet inte har framkommit några uppgifter som ger anledning att anta att modern har haft för avsikt att kringgå förordningens bestämmelser om domstols behörighet i mål om föräldraansvar.

65 Vidare bör det noteras att ett beslut om att barnet ska återlämnas eller ett beslut om att barnet inte ska återlämnas inte avgör frågan om vårdnaden om barnet. Vad beträffar det nationella målet saknar det förhållandet att fadern inte kan utverka ett förfarande om återlämnande inverkan på hans möjlighet att göra gällande sina rättigheter över barnet genom att väcka talan för att få frågan om föräldraansvaret avgjord av en domstol som enligt bestämmelserna i förordning nr 2201/2003 är behörig att pröva den frågan, varvid en grundlig genomgång av samtliga omständigheter, inbegripet föräldrarnas agerande, kan göras i det målet (se, analogt, dom av den 5 oktober 2010, McB, C-400/10 PPU, EU C:2010:582, punkt 58).

66 Såsom angetts i punkt 40 ovan ska begreppet ”hemvist”, i den mening som avses i förordning nr 2201/2003, tolkas i enlighet med barnets bästa. Detta gör det dock inte i det nu aktuella målet påkallat att göra en sådan tolkning som den som föreslagits av den hänskjutande domstolen. Barnets rätt att upprätthålla ett personligt förhållande och direkta kontakter med båda föräldrarna, som stadgas i artikel 24.3 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, medför i synnerhet inte ett krav på att barnet ska flytta till den medlemsstat där föräldrarna hade hemvist före barnets födelse. Denna grundläggande rätt kan skyddas i en domstolsprocess om vårdnaden i sak, under vilken det kan göras en ny bedömning av vårdnadsfrågan och i förekommande fall beslutas om eventuell umgängesrätt.

67 Det är för övrigt mer i linje med kriteriet om närhet – som främjas av unionslagstiftaren i förordning nr 2201/2003, just i syfte att säkerställa att barnets bästa beaktas – att eventuella avgöranden som rör barnet meddelas av domstolar i den medlemsstat där barnet utan avbrott har bott sedan födseln (se, för ett liknande resonemang, dom av den 23 december 2009, Detiček, C-403/09 PPU, EU:C:2009: 810, punkt 36, och dom av den 15 juli 2010, Purrucker, C-256/09, EU:C:2010:437, punkt 91).

68 I alla händelser förfogar domstolen inte över några uppgifter som tyder på att barnets bästa skulle påverkas, under de specifika omständigheter som är aktuella i det nationella målet.

69 I ett mål som det nu aktuella nationella målet kan artikel 11.1 i förordning nr 2201/2003 inte, av nyss angivna skäl, tolkas på så sätt att barnet omedelbart före det olovliga kvarhållande som gjorts gällande av fadern hade ”hemvist”, i den bestämmelsens mening, i den medlemsstat där föräldrarna hade hemvist före barnets födelse. Härav följer att moderns vägran att återvända med barnet till den staten inte kan anses utgöra ett ”olovligt bortförande eller kvarhållande” av barnet i den bestämmelsens mening.

70 Av det ovan anförda följer att tolkningsfrågan ska besvaras enligt följande. Artikel 11.1 i förordning nr 2201/2003 ska tolkas på så sätt att i en situation som den i det nationella målet, i vilken ett barn – i enlighet med föräldrarnas gemensamma vilja – har fötts och vistats utan avbrott med sin mor i flera månader i en annan medlemsstat än den där föräldrarna hade hemvist före barnets födelse, utgör inte föräldrarnas ursprungliga avsikt att modern skulle återvända med barnet till den sistnämnda medlemsstaten grund för att anse att barnet har ”hemvist”, i förordningens mening, i den staten.

I en sådan situation kan således moderns vägran att återvända med barnet till den staten inte anses utgöra ett ”olovligt bortförande eller kvarhållande” av barnet, i den mening som avses i artikel 11.1 i förordning nr 2201/2003.

Rättegångskostnader

71 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (femte avdelningen) följande:

Artikel 11.1 i rådets förordning (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000 ska tolkas på så sätt att i en situation som den i det nationella målet, i vilken ett barn – i enlighet med föräldrarnas gemensamma vilja – har fötts och vistats utan avbrott med sin mor i flera månader i en annan medlemsstat än den där föräldrarna hade hemvist före barnets födelse, utgör inte föräldrarnas ursprungliga avsikt att modern skulle återvända med barnet till den sistnämnda medlemsstaten grund för att anse att barnet har ”hemvist”, i förordningens mening, i den staten.

I en sådan situation kan således moderns vägran att återvända med barnet till den staten inte anses utgöra ett ”olovligt bortförande eller kvarhållande” av barnet, i den mening som avses i artikel 11.1 i förordning nr 2201/2003.

Underskrifter